

کلاس خصوصی (مخصوص یادگیری مفهومی و عمیق)

موضوع: عصر طلایی فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی

مناسب برای یادگیری اولیه، درک مطلب و امتحانات تشریحی

هدف: درک چگونگی استقلال ایران از خلافت عباسی و شکوفایی علم و هنر

۱. چرا سلسله‌های ایرانی تشکیل شدند؟

خلافت عباسیان (که در درس قبل خواندیم) پس از یک قرن ضعیف شد و دیگر نمی‌توانست قلمرو پهناورش را اداره کند. این ضعف باعث شد شرایط برای تشکیل حکومت‌های ایرانی فراهم شود.

- نقش این سلسله‌ها: آنها به تدریج به تسلط عباسیان بر ایران پایان دادند و باعث رونق فرهنگ و تمدن شدند.

۲. معرفی سلسله‌های ایرانی (دو گروه متفاوت)

در قرن‌های سوم تا پنجم هجری، ۵ سلسله مهم در ایران حکومت می‌کردند که رفتارشان با خلیفه عباسی متفاوت بود:

گروه اول: دوستان خلیفه (طاهریان و سامانیان)

این‌ها با فرمان خلیفه به قدرت رسیدند و با او رابطه دوستانه داشتند.

۱. طاهریان: بنیان‌گذارشان «طاهر ذوالیمینین» بود که توسط مأمون (خلیفه عباسی) حاکم خراسان شد.

۲. سامانیان: مؤسس آن‌ها «امیر اسماعیل سامانی» بود که او هم تائید خلیفه را داشت.

- نکته: این‌ها به خلیفه احترام می‌گذاشتند، اما در اداره کشورشان مستقل بودند و اجازه دخالت نمی‌دادند.

گروه دوم: دشمنان خلیفه (صفاریان، علویان و آل بویه)

این‌ها بدون اجازه خلیفه حکومت تشکیل دادند و با او جنگیدند.

۱. **صفاریان:** مؤسسشان «یعقوب لیث» بود. او با کمک مردم سیستان و گروه عیاران (جوانمردان) قدرت گرفت. یعقوب دشمن خلیفه بود و حتی به بغداد حمله کرد اما شکست خورد.
۲. **علویان طبرستان:** چون شیعه بودند، دشمن خلیفه عباسی محسوب می‌شدند.
۳. **آل بویه:** سه برادر (علی، حسن، احمد) بودند که نه تنها اجازه نگرفتند، بلکه بغداد را تصرف کردند و خلیفه را زیر سلطه خود گرفتند!

۳. عصر طلایی علم و دانش

در این دوره (قرن ۳ تا ۵ هجری)، ایرانیان در علم و هنر شاهکار کردند.

- **پیشگامی ایرانیان:** بیشتر دانشمندان بزرگ جهان اسلام (در ریاضی، نجوم، پزشکی و...) ایرانی بودند.
- **حمایت حکومت‌ها:** پادشاهان سامانی و آل بویه و وزیران دانشمندان (مثل خاندان جیهانی و بلعمی) از دانشمندان حمایت می‌کردند.
- **دانشمندان معروف:**
 - **ابوعلی سینا:** پزشکی و فلسفه (کتاب شفا و قانون)
 - **ابوریحان بیرونی:** نجوم و جغرافیا (آثار الباقیه)
 - **محمد بن زکریای رازی:** شیمی و پزشکی
 - **فردوسی و رودکی:** زنده کردن زبان فارسی

۴. زبان و معماری

- **زبان فارسی:** با اینکه زبان اداری و علمی "عربی" بود، مردم فارسی حرف می‌زدند. سامانیان و صفاریان باعث رونق دوباره ادبیات فارسی شدند. رودکی (پدر شعر فارسی) و فردوسی در این دوره درخشیدند.
- **معماری:** ساخت مساجد و آرامگاه‌ها رونق گرفت.

- مسجد جامع فهرج یزد: از نخستین مساجد ایرانی.
- آرامگاه‌ها: مقبره امیر اسماعیل سامانی (در بخارا) و قابوس وشمگیر (گنبد کاووس).